

Beszámolók ◦ Szemlék ◦ Közlemények

KÖNYVTÁRAK – KÖNYVTÁRI MUNKA

A szovjet tárolókönyvtári program a megvalósulás útján

A vonatkozó rendelkezés értelmében a Szovjetunióban 1980-ig meg kell valósítani a tárolókönyvtári programot. A különféle könyvtáraknak a ritkán keresett, de tudománytörténeti értékű állományegységeiket *ki kell vonniuk és el kell juttatniuk* a Minisztertanács által kijelölt tárolókönyvtárakba, amelyek a beáramló dokumentumokat – megfelelő válogatás és példányszám-tartalékolás után – könyvtárközi kölcsönzés, másolat, vagy mikrofilmmásolat szolgáltatása útján bocsátják majd a kérő könyvtárak rendelkezésére.

Az elmúlt két év folyamán a nagyszabású akcióhoz elkészültek a szükséges tárolási és használati szabályzatok és a módszertani segédletek. A tárolókönyvtári feladatokat ellátó össz-szövetségi, köztársasági és ágazatközi könyvtárakat szintén kijelölték. Ennek ellenére csak lassan és akadozva indult meg a ritkán keresett állomány kivonása és a tároló könyvtárakba való juttatása.

Ezt látva, a *Szovjetunió Kulturális Minisztériuma* már 1976 decemberében felhívta a köztársasági kulturális minisztériumok figyelmét az előkészítő munkák gyors befejezésére, illetve a tényleges működés megindítására. Ennek megfelelően több köztársaságban (balti köztársaságok, Belorusszia) és területen (az Oroszországi Föderáció egyes régiói) máris szép eredményeket értek el a program realizálásában.

A *Lenin Könyvtár* elhatározta, hogy 1977 és 1978 folyamán területi szemináriumok és tanácskozások szervezésével járul hozzá a feladatok színvonalas végrehajtásához. 1977 áprilisában Voronyezsben rendezték meg az első ilyen tanácskozást, amelyen 11 köztársaság mintegy 100 szakembere vett részt.

A szaksajtó ugyancsak megkezdte a tárolókönyvtári programmal kapcsolatos cikkek és tanulmányok publikálását, amelyeket esetenként *opponensi véleménnyel* együtt tesznek közzé, hogy az általuk javasolt probléma-

megközelítések és módszerek – a több szem többet lát alapon – minél kiérleltebb formájukban jussanak el az akcióban érdekelt könyvtárosokhoz.

Az ismertetőndő tanulmány és a hozzá fűzött vélemények is az említett segítő vállalkozások sorába tartoznak. Azzal a felméréssel foglalkozik, amelyet a *Lett SZSZK Köztársasági Könyvtára* annak eldöntése érdekében végzett, hogy saját állományából mit bizzon rá a tárolókönyvtári őrzésre és használatra. Fontosságát éppen a „mit” meghatározására és meghatározhatóságára való törekvés adja, ui. a tárolókönyvtári program megvalósításának ez a legkényesebb és a legnehezebben megoldható kérdése. Megnehezíti a döntést a könyvtárosok hagyományos gyűjtőszenvédélye és a könyvtárközi szolgáltatásokban való bizalmatlansága is.

A felmérés első lépcsőjében a Köztársasági Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, az Egyetemi Könyvtár, a Köztársasági Műszaki Könyvtár és a Köztársasági Orvostudományi Könyvtár *gyűjtőköri munkamegosztásának, gyarapodásának és használatának 1970 és 1975 közötti tényei* együttesen és egymásra való tekintettel kerültek górcső alá. Ebből nemcsak a tárolókönyvtárba való utalást illetően akadtak hasznos következtetések, hanem az öt vezető tudományos könyvtár jövőbeli gyűjtését illetően is. (Egyébként az öt könyvtár állománya 1970 és 1975 között 37,7%-kal, állományforgalma pedig 73,4%-kal nőtt.)

Ezt követően a Köztársasági Könyvtár állományának és állománygyarapodásának *tematikai és műfaji megoszlását* vetették össze a felhasználás tematikai és műfaji megoszlásával. Ebből kiderült, hogy a Köztársasági Könyvtárban igen intenzív a műszaki és tudományos irodalom használata, de ez a használat más jellegű (interdiszciplináris témákra irányuló), mint a Köztársasági Műszaki Könyvtáré; a két könyvtár olvasóközönsége nem esik egybe, a Köztársasági Könyvtárat több egyetemi hallgató látogatja. A használatnak több mint fele (1970: 51,3%, 1975: 57%) szakirodalom, s az olvasók

majdnem egynegyedét kitevő egyetemi-főiskolai hallgatóság is túlnyomórészt tanulmányi vagy szakirodalmat kér a könyvtártól.

A használt irodalom 88,9%-a az utolsó 20 év folyamán jelent meg. A műszakiak 95,5%-ban a 20 évnél nem régebbi szakirodalmat veszik igénybe. Az igénybevételben állandó eltolódás mutatkozik a periodikumok javára. A 20 évnél nem idősebb irodalom használatán belül a 10 évnél idősebb használata dominál; a kisebb könyvtárakban ezek a művek nyilvánvalóan már nem hozzáférhetőek.

Az 1917 előtt kiadott művek igénybevétele – mint a fentiekből is következik – igen ritka, ezen belül is 93,5%-ban humán művek kerülnek olvasói kézbe.

Végül még egy érdekes vizsgálati szempont: az igénybevett művek nyelvi megoszlása. Ebből kiderült, hogy a lett nyelvű művek használatának túlnyomó többsége az 1950-nél nem régebben kiadott művekre esik, az orosz nyelvű művek használatáé egészen 1941-ig tolódik ki.

A vizsgálat eredményei nyomán megkezdődhetett az 1970-ben létrehozott köztársasági tárolókönyvtár feltöltése a Köztársasági Könyvtár állományából. Egyes (régii kiadású) állományrészek teljesen átkerültek a tárolókönyvtárba, más állományrészekből pedig – a felmérés eredményeire támaszkodva – egyenként válogatják ki a tárolókönyvtárba átadandó műveket. A többi könyvtár állományának tárolókönyvtári átvételére azután kerül sor, ha a jelenleg 550 ezer kötetet felhalmozott tárolókönyvtár megteremti belső rendjét. Erre annál is inkább szükség van, mivel viszonylag kevés raktári térrel rendelkezik, s így nincs lehetőség sok duplum tárolására. Ezen kívül a Lett SZSZK-ban létesült még egy műszaki tárolókönyvtár, amelyben a munkálatok az előzőekben említettekkel koordinálva folynak.

A felmérést bemutató tanulmányhoz csatlakoztatott vélemény egyrészt hangsúlyozza a probléma körülményeit, alapos és sokrétegű megközelítésének példamutató voltát, valamint azon előremutató elemeinek a célszerűségét, amelyek felhívják a figyelmet a tárolókönyvtári rendszert kiegészítő műszaki fejlesztés (távközlés, repográfia, mikrofilm) szükségességére.

/CSAJKOVSKAJA, E. K.: *Organizacija depozitarnogo hranenija fondov – neozslabnoe vnimanie.* = *Szovetszkoe Bibliotekovedenie*, 1977. 6. sz. p. 68–73.

MIKEL'SZON, I. Z.: *Fond reszpublikanszkoj biblioteki v uszlovijah perehoda k depozitarnoj sziszteme.* = *Szovetszkoe Bibliotekovedenie*, 1977. 6. sz. p. 73–84.

GRIHANOV, Ju. A.: *Nacsalo polozsena.* = *Szovetszkoe Bibliotekovedenie*, 1977. 6. sz. p. 84–88./

(Futala Tibor)

Statistikai mérések nyugatnémet egyetemi könyvtárakban

1974/75-ben 12 nyugatnémet főiskolai ill. egyetemi könyvtárban (Bonn, Braunschweig, Düsseldorf, Freiburg, Konstanz, Mainz, Marburg, München, Münster, Regensburg, Saarbrücken, Tübingen) *felmérést végeztek* a könyvtárak elhelyezésének, állománygyarapításának, könyvtárhasználatának, a könyvvállomány feldolgozási módjainak, valamint egyéb munkafolyamatoknak összehasonlítására.

1. A könyvtár helye az egyetemen

A 12 könyvtár közül 11-ben a könyvtári munka egyik alapvető feltétele – nevezetesen, hogy lehetőleg minden munkafolyamat elvégezhető legyen közös tető alatt – adottnak látszik. Könyvtárnak szánt, a speciális igényeket szem előtt tartó, 1960 után épített önálló épületben, kedvező körülmények között 7 dolgozik a felmérésben szereplő könyvtárak közül, két könyvtár pedig nem rendelkezik saját épülettel:

1900–1909 között épült	1 könyvtár
1910–1919 között épült	1 könyvtár
1950–1959 között épült	1 könyvtár
1960–1969 között épült	3 könyvtár
1970–1973 között épült	3 könyvtár
1974 után épült	1 könyvtár

A látszólag kedvező körülmények ellenére is előfordulhat azonban, hogy az épületek nem megfelelő belső tagolása a könyvtári munkát nehezíti.

Az előszerzeményezési és a szerzeményezési részlegek távolsága általában optimális. A szerzeményezés és a címleírás térbeli elválasztása önmagában jelentősebb, mint a távolságuk, ami a könyvtárak többségében 20–30 m. Egyetlen szélsőséges esettől eltekintve nem akadályozza a munkafolyamatot a sokszorosítórészleg távolsága, és nem túl nagyok a címleíró részlegek és a katalógusok közötti távolságok sem. A feldolgozás technikai folyamatainak keresztül a raktározásig vezető utat viszont általában már lépcsők nehezítik.

Az előszerzeményezéstől a raktárig terjedő 176 m átlagos távolsághoz járul az a tény is, hogy az ismétlődő munkafolyamatok tárgya mindig más dokumentum. Az egyes dokumentumokat többször kézbeveszik, majd félreteszik: a feldolgozás rövid idejét hosszabb várakozási idő váltja fel. Az ilyen munkaszervezésnél viszonylag mellékes, hogy a feldolgozandó dokumentumot 15 vagy 50 m-re szállítják-e.

2. Állománygyarapítás

A 12 könyvtár összesített állománya több, mint 12 millió kötetre tehető, egy könyvtárra tehát átlagosan kb.